

Yayına Geliş Tarihi: 03/09/2024
Yayına Kabul Tarihi: 11/11/2024
Online Yayın Tarihi: 29/12/2024

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:8, Sayı:3, Yıl:2024, Sayfa:276- 300
ISSN: 2587-2206

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

TÜRKİYE'DEKİ SİYASAL PARTİLERİN TEMEL SOSYAL SORUNLARA YAKLAŞIMLARININ PARTİ PROGRAMLARI ÜZERİNDEN ANALİZİ

Hacı MORTAŞ¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki siyasi partilerin parti programları çerçevesinde temel sosyal sorunlara olan yaklaşımlarını incelemek ve bu konudaki görüş ve düşüncelerini ortaya koymaktır. Bu amaçla Türkiye'de yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre %10 ve üzerinde oy alarak ilk beşte yer alan partiler, çalışmanın evreni olarak belirlenmiştir. Belirlenen partilerin parti programları, Türkiye'nin en önemli altı sosyal sorunu (ekonomi, adalet, eğitim, terör, işsizlik ve sağlık) çerçevesinde niceliksel bir betimleme ile analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analizlerde, bütüncül bir yaklaşımın olmadığı görülmüştür. İncelenen sosyal alanlara alt bileşenleriyle birlikte en kapsamlı yaklaşan partinin Cumhuriyet Halk Partisi, en sığ yaklaşan partinin ise Halkların Demokratik Partisi olduğu saptanmıştır. Ekonomi konusunda Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi, işsizlik ve sağlık konusunda Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve İyi Parti benzer temaları kullanırken, adalet, eğitim ve terör konusunda Cumhuriyet Halk Partisi ile İyi Parti'nin benzer temaları kullandığı tespit edilmiştir. Söz konusu sosyal alanlarda Milliyetçi Hareket Partisi ile Halkların Demokratik Partisinin birbirinden uzak olduğu görülürken, terör konusunda Halkların Demokratik Partisi ile diğer partiler arasında herhangi ortak bir nokta görülememiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Siyasi Partiler, Sosyal Politika, Parti Programı, Sosyal Sorun.

¹ Dr., Erciyes Üniversitesi, E-mail: hmortas@erciyes.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-7238-5569

Atıf/Citation: Mortaş H., (2024). Türkiye'deki Siyasal Partilerin Temel Sosyal Sorunlara Yaklaşımlarının Parti Programları Üzerinden Analizi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 276-300.

ANALYSIS OF THE APPROACHES OF POLITICAL PARTIES IN TÜRKİYE TO BASIC SOCIAL PROBLEMS THROUGH THEIR PARTY PROGRAMS

Abstract

The purpose of this study is to examine the approaches of political parties in Türkiye to basic social problems within the framework of their party programs and to reveal their views and thoughts on this issue. For this purpose, the parties that ranked in the top five by receiving 10% and above of the votes according to the results of the 27th Term General Elections held in Türkiye were determined as the universe of the study. The party programs of the determined parties were analyzed with a quantitative description within the framework of the six most important social problems of Türkiye (economy, justice, education, terror, unemployment, and health). In the analyses conducted, it was seen that there is no holistic approach. It was determined that the party that approached the examined social areas most comprehensively with its subcomponents was the Republican People's Party, while the party that approached them most shallowly was the Peoples' Democratic Party. It was established that the Justice and Development Party and the Republican People's Party used similar themes on the economy, the Justice and Development Party, the Republican People's Party and the Good Party used similar themes on unemployment and health, while the Republican People's Party and the Good Party used similar themes on justice, education, and terror. While it is seen that the Nationalist Movement Party and the People's Democratic Party are far from each other in the social areas in question, no common point could be seen between the People's Democratic Party and other parties on the issue of terrorism.

Keywords: Social Responsibility, Political Parties, Social Policy, Party Program, Social Problem.

GİRİŞ

Seçmenler için ortak bir payda oluşturan siyasi partiler, halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimlerinin en önemli örgütleridir. Halkın egemenliğine dayanan bir yönetim biçimini benimseyen ülkemiz, kuruluşundan yaklaşık II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar tek parti ile yönetilmiştir. Daha sonra çok partili hayata geçilmiştir. Tam olarak ülkemize yerleşmesi ve olgunlaşması beklenen demokrasinin, zaman zaman kesintiye uğradığı ve dönemin siyasi aktörlerinin de çalışmalarına ara vermek zorunda kaldığı anlaşılmıştır. Yaşanan böyle durumlar ülkemizde demokratik değerlerin tam olarak sahiplenilemediğini bize göstermektedir. Ancak son yıllarda, demokratik değerlere verilen önem ve Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde Türk demokrasisini geliştirme çalışmalarının arttığı görülmektedir. İdam cezasının kaldırılması, farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi, geliştirilmesi ve bu dillerde yayınlar yapılması, işkenceye sıfır tolerans gösterilmesi, başörtüsü yasağının kaldırılması vb. bu geliştirme

çalışmalarına örnek olarak verilebilir. Demokratik değerlere verilen önemi ve değeri siyasi partilerin fikir ve görüşlerinden anlamak mümkündür. Bunun için en önemli başvuru kaynaklarından birisi ise parti programlarıdır.

Parti programları, siyasi partilerin düşünce ve görüşlerini açık bir şekilde ortaya koydukları önemli metinlerdir. Bu metinler, siyasi partilerin iktidara geldiklerinde hangi sosyal konuya, ne şekilde yaklaşım göstereceği ile ilgili belirtiler sunar. Seçmenler de bu metinlerde belirtilen amaç ve hedefleri, partilerin yapması gereken birer yükümlülük olarak görürler (Sentsov vd. 2015:537). Siyasi partiler, parti programlarında kendilerine oy verebilecek seçmenlerin ilgilerini çekmeyi, beklentilerine cevap verebilmeyi ve onları kendilerine destekçi yapmayı umarlar. Dolayısıyla parti programları, siyasal faaliyetlerin temel bir ürünü olup, siyasal partinin kimliğidir ve programlar partilerin yapacakları uygulamalarla ilgili bilgiler veren çok önemli belgelerdir. Bu belgeleri analiz etmek, siyasi partilerin politik yaklaşımlarını ortaya koyabilmenin farklı bir yoludur (Layer vd., 2002:2). Parti programları, şartlara bağlı olarak zaman zaman güncellenebilmektedir. Temel konuların yanı sıra güncel konularda da kendi politik yaklaşımlarına göre söylem geliştiren siyasi partiler, seçmenler üzerinde etki oluşturabilmektedir.

Ülkemizde çok sayıda siyasi parti bulunmaktadır. Her siyasi parti, kendi kuruluş felsefelerine göre politik bir duruş göstermektedir. Hiçbir siyasi parti, birbirinin aynısı değildir. Her birinin kendi politik yaklaşımı mevcuttur. Yapılan bu çalışma ile Türkiye'nin önde gelen siyasi partilerinin, parti programları çerçevesinde ülkemizin en önemli sosyal sorunlarından ekonomi, adalet, eğitim, terör, işsizlik ve sağlık alanlarına odaklanılarak, bu konudaki yaklaşımları nicel bir betimlemeyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın hem güncel hem de bütüncül bir yapı arz etmesi literatüre yapacağı katkı açısından önemli görülmektedir.

1. İLGİLİ LİTERATÜR

Literatüre bakıldığında, Türkiye'deki partilerin sosyal sorunlara olan yaklaşımlarına parti programları üzerinden bakan bütüncül bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak farklı açılardan yapılan sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür. Bunlar arasından Nuriye Çelik (2018) "*Günümüz Türkiye'sindeki Siyasal Partilerin Sosyal Politika Anlayışı*" isimli çalışmasında, sosyal politikaları parti programları üzerinden muhafazakâr, sosyalist, liberal ve sosyal demokrat bakış açılarına göre incelemiştir. Yapılan çalışmada; liberal yaklaşımın devletin karışmadığı sosyal bir yapı, sosyalist yaklaşımın sınıfsız ve devletin organize ettiği bir yapı, muhafazakâr

yaklaşımın geleneksel değerlere bağlı bir sosyal yapı, sosyal demokrat yaklaşımın ise sosyal bir devlet ve bireysel özgürlüklerin olduğu bir yapı arzuladığı sonucuna ulaşmıştır. Bora Balun (2022) "*CHP ve AK Parti Siyasi Parti Programlarının Sosyal Politika Kapsamında Değerlendirilmesi*" isimli çalışmasında partilerin sosyal politika anlayışlarındaki temel ilkelerin belirlenmesini amaçlayan çalışmada, dil, yaklaşım, öneri ve çözüm yöntemleri bağlamında örtüşen ve ayrışan yaklaşımların olduğunu bulgulamıştır. Erdal Toprakçı ve Aysun Akçay Gungor (2014) "*Türkiye'deki Siyasal Partilerin Eğitim Politikaları*" isimli çalışmalarında eğitimin yönetimi, denetimi, planlaması ve ekonomisine odaklanırken, Süleyman Ekici, Mehmet Emin Güven ve Alpcan Acar (2022) "*Türkiye'de Siyasal Partilerin Teröre Yaklaşımları*" isimli çalışmalarıyla terör sorununu incelemiştir. Bunların dışında farklı sosyal sorunları ele alan başka çalışmalar da bulunmaktadır.

2. SİYASİ PARTİLER

Türk Dil Kurumu çevrim içi sözlükte (TDK) parti, "*ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk*" (2024) olarak tanımlanmaktadır. Bu topluluk, devlet denen aygıtın etkinliklerini düzenlemek ve gerçekleştirmek için siyasi bir parti olarak tüzel kişilik kazanmaktadır. Halkın egemenliği temeline dayanan çağdaş yönetimlerde kamuoyuna şekil veren ve geniş halk örgütlerini temsil eden (Duverger 1974, 15) siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtildiği gibi "*demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.*" Bazı ortak düşünceler etrafında toplanan insanların, birlikte hareket edebilecekleri bir örgütlenme aracı haline gelen partiler, yönetilmekten yönetmeye giden yolda bir köprü vazifesi görmektedir. Bu bağlamda partiler, devlet yönetimine kendi destekçilerinden birini getirerek, kendi düşüncelerine uygun bir yönetim kurma amacını taşımaktadır (Özbudun, 1979:3). Siyasal bir amaçla halkı yönetmek üzere faaliyet gösteren bu örgütlü grupların, kurdukları tüm ilişkilerde siyasal bir çıkar aranıdır (Aziz, 2007, 24). 19. Yüzyılın başlarında ortaya çıkmalarına rağmen modern siyasetin işleyişinde olmazsa olmaz bir rol üstlenen siyasi partiler, diktatörlükler ve askeri yönetimlerin dışında hemen hemen her yerde görülmektedir. Devlet ile toplum ve yönetim ile yönetilen gruplar arasındaki çıkarları düzenleyen yaşamsal bir mekanizma olan partiler, birbirlerine tıpa tıp benzememektedir. Farklı örgütsel yapı ve ideolojik yönelime sahip olan partiler, aynı zamanda siyasal sistem içerisinde farklı roller de üstlenebilmektedir (Heywood, 2018:334). Halkın egemenliğine dayanan yönetim sisteminin düzgün bir şekilde çalışabilmesi

için siyasal partilerin, halkın güvenini kazanması ve çalışmalarını başarı odaklı bir şekilde sürekli iyileştirmeleri gerekmektedir.

Politik temsilin ana oyuncularından olan siyasi partilerin, önemli işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevlerin başında, kendi ideolojileri ve programları çerçevesinde ülke sorunlarına ya da sorun oluşturabilecek konulara çözüm üretmeye yönelik düşünceler gelmektedir. Bunun dışında politika belirleme, vatandaşa farklı bir seçenek sunma, hükümet kurma, ülke ve vatandaş çıkarlarını dile getirme gibi işlevler de sayılabilir.

3. SİYASİ PARTİ PROGRAMLARI

Siyasi partilerin tüzel bir kişilik kazanabilmesi için parti programlarının olması gerekmektedir. Aslında partilerin varlık sebeplerinden biri olan bu programlar, partilerin görüş ve düşüncelerini yansıtan birer ayna niteliğindedir. Partilerin iktidara geldiklerinde neler yapabilecekleri konusunda topluma birçok ipucu sunmaktadır.

İşlevlerinden biri de politika belirleme olan siyasi partiler, halkın taleplerini toplayarak siyasal sisteme aktarırlar. Çok geniş konuları kapsayan ve dağınık olan bu taleplerin, değerlendirilebilmesi için derli toplu hale getirilmesi ve buna uygun politikalar üretilmesi gerekmektedir. Siyasi partiler, gerçekleştirmeyi düşündükleri politikaları bir program içerisinde halka anlatarak iktidar olabilmek için vaatlerde bulunurlar. Bulunulan vaatler, aslında parti programlarında anlatılan hususlardır. Halkın istek ve şikâyetlerinin çatışması ve karmaşık bir durum arz etmesi, parti programı yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak partiler, programlarını ülkenin öncelikli sorunlarını göz önünde bulundurarak ve halkın istek ve şikâyetlerini dikkate alarak belirlemek durumundadır. Programın uygulanabilir olması, ülkenin maddi olanaklarının yeterliliğine bağlıdır. Programlar, gerçekleştirildiğinde ülkenin yapısında uzun süre değişmez izler meydana getirebilirler. Bu yüzden iktidar olma mücadelesinin temelinde programlar var denebilir. Partiler bu programlar çevresinde faaliyetlerini sürdürürler (Dinçer 2006, 10-11).

Parti programları, bilgi, değerlendirme, etki, düzenleme ve yönlendirme gibi birçok işlevi yerine getirir. Bunlar yapılırken, parti destekçilerinin ilgisini çekebilecek ve onlarda harekete geçme isteği uyandıracak bir metin amaçlanır (Sentsov vd. 2015:537). Bu metinlerin temel bileşenlerinden biri de sosyal konulardır. Her partinin kendi kuruluş felsefesi ışığında programlarda yer alan bu konular, son derece önem arz etmektedir.

4. SOSYAL SORUMLULUK ve SOSYAL SORUN

Sorumluluk, bir insanın kendi davranışlarını ya da yetkisine verilen görevlerin sonuçlarını üzerine alması (TDK, 2024) şeklinde tanımlanmaktadır. Burada hem yaradılıştan gelen bir özellik (Mortaş, 2022:88), hem de verilen görevin yerine getirilmesi için kişi üzerinde bir yükümlülük söz konusudur (Korkmaz, 2009:19). Sorumluluk üstlenen birey, kendisi ve kendisi ile ilgili diğer bütün konularda faaliyetlerde bulunmak durumundadır. Sosyal konular da bunlardan biridir.

Sosyal konular, duyarlılık gerektirir. Kişi, kurum ya da kuruluşların, sosyal sorunların çözümlenmesine duyarlılık göstererek olumsuz durumları gidermesi ve insanların faydasına olan uygulamalar yapması sosyal sorumluluğu ifade eder. Sosyal sorumluluk, insanların yararına olan faaliyetler yapmayı içeren içsel bir duygudur (Özen, 2014:21). Bu duygunun tam olarak yerine getirilebilmesi, ekonomik, yasal, ahlaki ve ihtiyari sorumlulukların tam olarak kapsanmasına bağlıdır (Carroll, 1979:499).

Ülkemizdeki siyasal partilerin sosyal sorunların çözümüne farklı sosyal politikalar ürettikleri görülmektedir. Sosyal politika, toplumla ilgili sosyal sorunların çözümlenmesi ve bütün vatandaşların mutlu olması için alınacak tedbirler bütünü olarak değerlendirilmektedir. Sosyal politikalarla insanların çalışma ve sosyal hayatını çok daha iyi hale getirmek mümkündür. Toplumu ilgilendiren bütün sorunlar, sosyal sorunlardır. Sosyal sorunlar, toplumu uzun vadede olumsuz yönde etkileyen ve ülkenin geleceğini tehdit altına alan durumların tümünü içermektedir. Ekonomi, eğitim, sağlık, adalet, işsizlik ve terör bu durumların önde gelenleridir. Aslında bu sosyal sorunlar, toplumsal hayatın başlangıcından beri var olan olgulardır. Bu olgular, doğal bir durum değildir. Topluma zarar veren ve çok sayıda insanı etkileyen, zamanla büyüyen, çözüm için tüm kurumların işbirliği ile mücadele gerektiren durumlardır.

5. YÖNTEM

Bu çalışma ile Türk siyaset arenasında ön sıralarda yerini alan siyasi partilerin, parti programları çerçevesinde temel sosyal sorunlara olan yaklaşımlarının incelenerek bu konudaki görüş ve düşüncelerinin niceliksel bir betimleme ile ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla ülkemizde 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre %10 ve üzerinde oy alarak ilk beşte yer alan partiler çalışmanın evreni olarak kabul edilmiştir. Bir başka ifade ile gelecekte Türkiye'yi yönetme olasılığı yüksek olan partilerin parti programları

incelenmiştir. Çalışmanın evrenini oluşturan partiler aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 1: Çalışma Kapsamında İncelenen Partiler

S.No	Parti Adı	2018 Seçimlerinde Alınan Oy Oranları (%)
1	Adalet ve Kalkınma Partisi	42,28
2	Cumhuriyet Halk Partisi	22,80
3	Halkların Demokratik Partisi	11,53
4	Milliyetçi Hareket Partisi	11,20
5	İyi Parti	10,14

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/>

Türk siyasi hayatındaki tüm siyasi partileri kapsamayan çalışma, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçim sonuçlarına göre ilk beşte yer alan partilerle sınırlı tutulmuştur. Başka bir sınırlılık da sosyal sorunlarda bulunmaktadır. Söz konusu partilerin parti programları, İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi'nin (İTAM) Aralık 2022 Araştırma Raporu ile ortaya konulan sosyal konular çerçevesinde incelenmiştir. Diğer sosyal alanlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin en önemli altı sosyal sorunu olarak belirlenen sosyal alanlar, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2: Çalışma Kapsamında İncelenen Sosyal Alanlar

S.No	Sosyal Alan	Türkiye'nin En Önemli Sosyal Sorunları (%)
1	Ekonomi	57,6
2	Adalet	16,5
3	Eğitim	14,1
4	Terör	7,2
5	İşsizlik	2,7
6	Sağlık	0,3

Kaynak: <https://www.itam.org.tr/2023-cumhurbaskanligi-secimi-aralik-2022-arastirmasi/>

Parti programları, partilerin internet sayfalarından elde edilmiştir. Word belgesi haline getirilen parti programlarının içerisinde yer alan içindikiler, sunuş, işaretler, satır numaraları değerlendirmeye alınmamıştır. Program metinleri içinde sosyal konulara ilişkin sırasıyla ekonomi, adalet, eğitim, terör, işsizlik ve sağlık kelimeleri ile birlikte belli başlı alt bileşenlerinden oluşan kelimeler aranmıştır. Bu kelimelerden çeşitli ekler

olarak (Ör. Sağlık, sağlığı, sağlıklı, sağlıksız, sağlıkta gibi) temel anlamıyla cümlede kullanılmış olanlar incelemeye dâhil edilirken, farklı anlamlarda kullanılanlar dâhil edilmemiştir. Söz konusu kelimeler, oluşturulan PDF dosyaları yardımıyla bulunarak tablo haline getirilmiş ve partilerin konuya bakışları, oluşturulan bu tablolar yardımıyla yorumlanmaya çalışılmıştır.

İktidar hedeflerine ulaşabilmek için yoğun siyasal çalışmalar yürüten siyasi partiler, ülke sorunlarına farklı yaklaşımlar gösterebilmektedir. Sosyal sorunlar, Türkiye'nin en önemli konularından biridir. Ülkemizin yönetiminde söz sahibi olan siyasi partilerin, sosyal konulara yönelik bakışları ve geliştirmeye çalıştıkları sosyal politikalar, Türkiye'nin huzuru, güveni, refahı ve ilerlemesine katkısı bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'yi yönetmeye ve yönlendirmeye yakın olan siyasi partiler, sosyal sorunlar konusunda neler düşünmektedir? bu konuda nasıl bir çözüm vaat etmektedir? sorularına cevap aranmaktadır.

6. BULGULAR ve YORUM

Çalışmaya konu olan partilerin parti programları incelendiğinde, program metinlerinin farklı sayfa düzenlemeleri ile tasarlandığı görülmektedir. Bu yüzden programların ne kadar sayfadan oluştuğunu söylemek doğru bir yaklaşım olarak düşünülmemektedir. Ancak belirlenen sınırlılıklar dâhilinde incelendiğinde, parti programlarındaki kelime sayıları bakımından aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3: Parti Programlarının Kelime Sayıları

S.No	Parti Adı	Programın Kelime Sayısı
1	Adalet ve Kalkınma Partisi	14457
2	Cumhuriyet Halk Partisi	47919
3	Halkların Demokratik Partisi	4683
4	Milliyetçi Hareket Partisi	17674
5	İyi Parti	20888

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablodan da anlaşılacağı üzere en fazla kelime Cumhuriyet Halk Partisinde bulunurken, en az kelime Halkların Demokratik Partisinde bulunmaktadır. Aralarındaki fark ise çok büyük boyuttadır. Kelime sayılarına bakılarak sayfa sayısı ile ilgili bir çıkarımda bulunmak mümkündür. Parti programlarının ortalama sözcük sayısını yaklaşık 21124 olarak kabul ettiğimizde, sadece Cumhuriyet Halk Partisinin ortalamanın üstünde, diğerlerinin ise ortalamanın altında olduğu görülmektedir.

Bu aşamadan sonra metin ve tablo uyumu için Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), İyi Parti (İP) şeklinde anılmaktadır.

6.1. Ekonomi ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasal partinin parti programlarında ekonomi ve ekonomi ile ilgili belli başlı 46 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 4**'te sunulmuştur.

Tablo 4: Ekonomi ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	Ekonomi	ARGE	3	21	0	14	14
2		Arz Talep	0	5	0	0	1
3		Bankacılık	3	32	0	10	15
4		Borç(lanma)	9	22	0	9	3
5		Bütçe	17	18	2	4	9
6		Büyüme	11	66	0	16	9
7		Cari Açık	0	5	0	0	0
8		Döviz	4	5	0	2	0
9		Ekonomi	108	264	9	102	78
10		Endüstri	4	9	1	5	7
11		Enflasyon	4	12	0	1	5
12		Faiz	2	21	0	1	1
13		Finans	16	36	1	16	22
14		Fiyat	0	26	0	5	12
15		Fon	5	19	0	5	5
16		Geçim	1	4	2	0	1
17		Girişimcilik	6	31	0	15	19
18		Harcama	13	21	0	10	8

19	İhracat	18	27	0	13	6
20	İmalat	1	4	0	1	0
21	İnovasyon	1	10	0	0	6
22	İthalat	1	13	0	2	1
23	Kalkınma	14	80	0	20	13
24	Kayıt Dışılık	3	5	0	6	0
25	KOBİ	5	36	0	8	2
26	Kredi	8	26	0	5	7
27	Kur	0	6	0	2	1
28	Maliye	2	6	0	3	1
29	Merkez Bankası	1	1	0	0	2
30	Nakit	2	5	0	0	0
31	Özelleştirme	10	18	0	7	4
32	Pahalılık	1	0	0	0	0
33	Para piyasa/politik	4	6	0	1	3
34	Patent	3	1	0	2	4
35	Refah	9	63	0	22	14
36	Sanayi	16	156	0	31	26
37	Sayıştay	5	1	0	0	1
38	Sürdürülebilirlik	8	37	0	18	17
39	Tasarruf	5	21	0	2	3
40	Tekelleşme	4	10	2	5	4
41	Ticaret	14	31	4	13	14
42	Tüketim	1	17	0	5	4
43	Üretim	37	178	2	82	47
44	Ürün	11	40	3	34	37
45	Vergi	24	103	1	35	17
46	Yatırım	28	116	0	47	31

Toplam	442	1634	27	579	474
Programın Kelime Sayısı	14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde	3,05	3,40	0,57	3,27	2,26

Tablo 4 incelendiğinde, siyasi partilerin ekonomiye olan yaklaşımlarının farklılık arz ettiği görülmektedir. Ekonomi kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (264) olan siyasi partinin CHP, geçme sıklığı en az (9) olan siyasi partinin de HDP olduğu hemen göze çarpmaktadır. Ekonomiye ilişkin alt temaların toplamına ve yüzdesine bakıldığında da durum aynıdır. Ancak ekonomi kavramının parti programı içerisindeki yeri yüzde olarak değerlendirildiğinde AKP öne çıkmaktadır.

Yukarıda ekonomiye ilişkin belirlenen 46 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 45 alt tema ile (%97,82) CHP'nin ilk sırada olduğu, HDP'nin ise 10 alt tema ile (%21,73) son sırada kaldığı görülmektedir. Bir başka ifade ile CHP'nin pahalılık konusu hariç tüm konulara az ya da çok programında yer vererek daha ayrıntılı bir bakış açısı sunmaktadır. Çok az konuya programında yer vererek dar kapsamlı bir bakış sunan HDP ise bu eksikliği ile ekonomi konusuna yeterince odaklanmadığını göstermektedir. Sayısal ifadelerin toplamı bu durumu doğrular niteliktedir. Öte yandan AKP 46 alt temadan 42'sine (%91,30), İP 40'ına (%86,95) ve MHP de 38'ine (%82,60) programında yer verebilmiştir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında pahalılık (1) konusuna sadece AKP değinirken, cari açık (5) konusuna sadece CHP değinmiştir. Dolayısıyla bu iki konu merkez bankası (2) alt başlığı ile birlikte programlarda en az değinilen konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında en çok benzerliğin AKP ile CHP arasında (41 tema, %89,13) olduğu, en az benzerliğin ise MHP ile HDP arasında (9 tema, %19,56) olduğu görülmektedir. Bu durumda, AKP ile CHP'nin ekonomi bilinç düzeylerinin birbirlerine yakın, MHP ile HDP'nin ise birbirlerine uzak olduğu anlaşılmaktadır. Esasen HDP'nin diğer partilere de uzak olduğunu söylemek mümkündür.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, ekonomi (561) ana temasından sonra en çok işlenen alt tema ise üretim (346) olmuştur. Üretimi sırasıyla vergi (180), ürün (125), finans (91), ticaret (76), bütçe (50), endüstri (26) ve tekelleşme (25) takip etmiştir.

Tablodan, ekonomiyi (561) besleyen ana damarın üretim (346) olduğu anlaşılmaktadır. Üretimle birlikte ağırlığın sanayi (229), yatırım (222), vergi (180), şeklinde sıralandığı görülmektedir. Ancak parti bazlı bakıldığında AKP üretim (37), yatırım (28) ve vergiye (24) odaklanırken, CHP üretim (178), sanayi (156), yatırım (116), HDP ticaret (4), ürün (3), üretim (2), MHP üretim (82), yatırım (47), vergi (35), İP üretim (47), ürün (37), yatırım (31) odaklı bir yaklaşım sergilemektedir. Dolayısıyla AKP ile MHP'nin aynı konulara odaklandığı anlaşılırken, diğer partilerin nispeten farklı konulara odaklandığı anlaşılmaktadır.

6.2. Adalet ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasi partinin parti programlarında adalet ve adaletle ilgili belli başlı 41 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 5**'te sunulmuştur.

Tablo 5: Adalet ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	Adalet	Adalet	13	36	7	45	12
2		Adil	3	28	2	17	12
3		Adli	2	13	0	3	4
4		Af	1	0	0	0	0
5		Anayasa	20	25	10	7	9
6		Avukat	1	0	0	0	0
7		Ayrımcılık	10	26	13	4	7
8		Baro	0	3	0	0	2
9		Ceza	5	20	2	5	13
10		Cezaevi	0	4	1	0	1
11		Cinayet	2	3	1	0	2
13		Eşitlik	4	53	28	11	12
14		Hâkim	1	11	0	3	5
15		Hapishane	0	1	0	0	0
16		Hukuk	34	92	3	55	34

17	Hükümlü	1	1	0	0	1
18	İslahevi	0	2	0	0	0
19	İddianame	0	2	0	0	0
20	İnfaz	1	4	0	0	2
21	İşkence	1	6	1	1	1
22	Kanun	15	30	0	7	25
23	Mahkeme	9	13	1	4	10
24	Mahkûm	0	3	0	0	0
25	Orantısız Güç	0	1	0	0	0
26	Özgürlük	42	79	30	43	11
27	Sanık	0	3	0	0	0
28	Savcı	3	20	0	3	3
29	Savunma Hakkı	0	7	0	0	0
30	Suç	7	34	1	24	24
31	Şiddet	6	20	8	9	11
32	Şüpheli	0	4	0	0	0
33	Tarafsızlık	2	9	0	1	6
34	Tutuklama	0	4	0	0	2
35	Tutukluluk	0	3	0	0	1
36	Uyuşmazlık	0	1	0	0	0
37	Yargı	8	58	1	15	5
38	Yargıç	3	11	0	0	0
39	Yargıla(n)ma	3	8	1	6	2
40	Yargıtay	0	2	0	1	1
41	Yasa	30	98	10	4	45
42	Yasama	4	8	0	3	0
Toplam		231	746	120	271	263

Programın Kelime Sayısı	14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde	1,59	1,55	2,56	1,53	1,25

Tablo 5 incelendiğinde adalet kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (45) olan siyasi partinin MHP, geçme sıklığı en az (7) olan siyasi partinin de HDP olduğu görülmektedir. MHP'nin adalet duygusunun oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Adaletle ilişkin alt başlıkların toplamına ve yüzdesine bakıldığında bu kez durum farklılaşmaktadır. Ortalamanın üzerinde olan CHP toplamda açık ara öne çıkarken, yüzde de HDP ilk sıraya yerleşmektedir.

Adaletle ilişkin belirlenen 41 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 39 alt tema ile CHP'nin ilk sırada olduğu, HDP'nin ise 17 alt tema ile son sırada kaldığı görülmektedir. Bu durum CHP'nin geniş kapsamlı bir bakış açısına sahip olduğunu gösterirken, HDP'nin adaletle daha yüzeysel baktığına işaret etmektedir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında af (1) ve avukat (1) konusuna sadece AKP değinirken, hapisane (1), iddianame (2), mahkûm (3), orantısız güç (1), sanık (3), savunma hakkı (79, şüpheli (4), islahevi (2) ve uyuşmazlık (1) konularına sadece CHP değinmiştir. CHP'nin adalet konusuna daha ayrıntılı yaklaştığını söylemek mümkündür.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında en çok benzerliğin CHP ile İP arasında (28) olduğu, en az benzerliğin ise MHP ile HDP arasında (15) olduğu görülmektedir. Dolayısıyla CHP ile İP'nin adalet bilinç düzeylerinin birbirlerine yakın, MHP ile HDP'nin ise birbirlerine çok uzak olduğu söylenebilir.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, en çok işlenen kavram hukuk (218) olmuştur. Bu konuyu sırasıyla özgürlük (205), yasa (187), adalet (113), eşitlik (108), suç (90), yargı (87), anayasa (71), adil (62), ayrımcılık (60), şiddet (54), ceza (45), mahkeme (37), yargıla(n)ma (20) ve işkence (10) takip etmiştir.

Parti bazlı bakıldığında AKP'nin özgürlük (42) Hukuk (34) yasa (30) vurgusu ile CHP'nin yasa (98), hukuk (92) özgürlük (79) vurgusu birbirlerine yakın bir düşünceyi ortaya koymaktadır. MHP hukuk (55), adalet (45), özgürlük (43), İP yasa (45), hukuk (34), kanun (25), HDP de özgürlük (30), eşitlik (28) ve ayrımcılık (13) konularına odaklanarak nispeten farklı bakış açılarıyla karşımıza çıkmaktadır. Burada HDP'nin özgürlük anlayışı ile

AKP'nin özgürlük anlayışının birbirinden farklı olduğunu belirtmek gerekir. AKP bireysel özgürlüklerden söz ederken, HDP toplumsal özgürlüklerden söz etmektedir. Hatta HDP'nin eşitlik ve ayrımcılık vurgusu da dikkat çekmektedir.

6.3. Eğitim ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasi partinin parti programlarında eğitim ve eğitimle ilgili belli başlı 43 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 6**'te sunulmuştur.

Tablo 6: Eğitim ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	Eğitim	Akademi	1	15	2	1	22
2		Ana Dili	0	5	10	2	0
3		Anaokulu	0	1	0	0	0
4		Araştırma	10	45	1	20	21
5		Barınma	0	2	1	1	1
6		Bilim	25	32	6	31	32
7		Burs	0	2	0	1	3
8		Ders	4	11	1	0	7
9		Diploma	2	1	0	0	1
10		Doktora	0	1	0	0	1
11		Eğitim	66	243	21	74	162
12		Eğitimci	0	0	1	0	1
13		Fırsat Eşitliği	2	4	0	2	2
14		İlköğretim	2	6	1	1	0
15		Kurs	0	10	0	1	0
16		Lisans	0	4	0	0	2
17		Lise	1	25	1	0	18
18		Mezun(iyet)	1	1	0	1	4
19		Milli Eğitim Bakanlığı	1	4	0	0	1
20		Müfredat	1	1	1	3	8

21		Oku(r)ma Yaz(ar)ma	0	5	0	0	5
22		Okul	20	34	1	4	55
23		Okul Aile Birliği	1	1	0	0	0
24		Okul Öncesi	1	5	1	1	8
25		Ortaöğretim	1	1	1	6	3
26		Öğrenci	10	27	2	6	42
27		Öğrenim	0	3	0	2	4
28		Öğretici	0	1	0	1	1
29		Öğretim	6	8	0	8	14
30		Öğretim üy./el.	1	2	0	2	6
31		Öğretmen	2	23	0	1	19
32		Sınav	1	11	2	1	8
33		Sınıf	2	2	0	0	5
34		Türk Dili	0	4	0	1	2
35		Türkçe	3	2	0	14	3
36		Üniversite	20	51	5	15	38
37		Veli	1	2	0	0	2
38		Yabancı Dil	3	5	0	1	4
39		YÖK	1	2	0	0	0
40		Yurt	0	5	0	0	1
41		Yüksek Lisans	0	1	0	0	1
42		Yüksekokul	2	7	0	1	2
43		Yükseköğretim	3	6	0	7	14
Toplam			194	616	48	207	523
Programın Kelime Sayısı			14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde			1,34	1,28	1,02	1,17	2,5

Tablo 6 incelendiğinde, eğitim kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (243) olan siyasi partinin CHP, geçme sıklığı en az (21) olan siyasi partinin de HDP olduğu görülmektedir. Eğitime ilişkin alt

temaların toplamına ve yüzdesine bakıldığında durum farklılaşmaktadır. CHP ve İP ortalamasının üzerinde bulunurken, yüzde de İP açık ara öne çıkmaktadır.

Eğitime ilişkin belirlenen 43 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 42 alt tema ile CHP'nin ilk sırada olduğu, HDP'nin ise 17 alt tema ile son sırada kaldığı görülmektedir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında, anaokulu (1) konusuna sadece CHP'nin değindiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte HDP'nin ana dili (10) konusunda hassasiyetinin oldukça yüksek olduğu da gözlemlenmektedir. Anadilden Kürtçeyi kasteden HDP, başta eğitim olmak üzere Kürtçenin birçok alanda kullanılmasını öngörmektedir. Buna karşın MHP, Türkçenin dışında herhangi bir dilin kullanılmamasını savunurken, CHP kurslar düzenlenebileceğini, kitap, gazete, dergi ve müzik gibi yayınlar yapılabileceğini düşünmektedir.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında en çok benzerliğin CHP ile İP arasında (36) olduğu, en az benzerliğin ise AKP ve MHP ile HDP arasında (14) olduğu görülmektedir. Dolayısıyla CHP ile İP'nin eğitim bilinç düzeylerinin birbirlerine yakın, AKP ile MHP'nin ise HDP'ye uzak olduğu söylenebilir.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, en çok işlenen temanın eğitim (566) olduğu görülmektedir. Eğitimi sırasıyla üniversite (129), bilim (126), okul (114), araştırma (97), öğrenci (87), akademi (41), sınav (23), okul öncesi (16), müfredat (14) ve ortaöğretim (12) takip etmiştir. Bu noktada AKP'nin bilime (25), CHP'nin üniversiteye (51), HDP'nin ana diline (10), MHP'nin bilime (32) ve İP'nin okula (55) yoğunlaştığını belirtmek gerekir. Bu tabloda AKP ile MHP'nin aynı yöne, HDP'nin ise tamamen farklı bir yöne baktığı görülmektedir. Dolayısıyla HDP'nin eğitim konusunda farklı düşünceler içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

6.4. Terör ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasal partinin parti programlarında terör ve terörle ilgili belli başlı 10 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 7**'te sunulmuştur.

Tablo 7: Terör ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	Terör	Bölücülük	0	0	0	2	0
2		Çatışma	1	2	0	0	0
3		FETÖ	0	0	0	0	5
4		Korucu	0	3	0	0	0
5		OHAL	1	0	0	0	0
6		PKK	0	2	0	0	1
7		Şiddet	0	2	0	4	2
8		Tehdit	1	2	0	3	4
9		Terör	11	35	0	29	22
10		Terörist	0	3	0	3	1
Toplam			14	49	0	41	35
Programın Kelime Sayısı			14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde			0,09	0,10	0	0,23	0,16

Tablo 7 incelendiğinde, terör kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (35) olan siyasi partinin CHP, terörü sosyal bir sorun olarak görmeyen ve parti programında teröre yer vermeyen (0) siyasi partinin ise HDP olduğu görülmektedir. Teröre ilişkin alt temaların toplamına ve yüzdesine bakıldığında durum farklılaşmaktadır. Toplamda CHP önde olsa da yüzde olarak MHP açık ara öne çıkmaktadır.

Teröre ilişkin belirlenen 10 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 7 alt tema ile CHP'nin ilk sırada olduğu, hiçbir alt temaya yer vermeyen HDP'nin ise son sırada kaldığı görülmektedir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında tablo net bir görüntü vermektedir. Terör konusuna HDP'nin hiç değinmemesi dikkat çekmektedir. Dahası HDP terörü sosyal bir sorun olarak görmediğini rahatlıkla söylemek mümkündür. Bununla beraber bölücülük (2) konusuna sadece MHP'nin, FETÖ (5) konusuna sadece İP'nin, OHAL (1) konusuna sadece AKP'nin ve korucu (3) konusuna sadece CHP'nin değindiği anlaşılmaktadır. Burada AKP'nin FETÖ konusuna yer vermemesi, büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında, en çok benzerliğin CHP ile İP arasında (5) olduğu görülmektedir. HDP ile diğer partilerin arasında ise herhangi bir benzerliğin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, en çok işlenen temanın terör (97) olduğu, bu konuyu ise tehdit (10) başlığının takip ettiği görülmektedir.

6.5. İşsizlik ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasi partinin parti programlarında işsizlik ve işsizlikle ilgili belli başlı 23 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 8**'te sunulmuştur.

Tablo 8: İşsizlik ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	İşsizlik	Çalışma hayatı/hakkı	11	13	0	3	2
2		Emekçi	0	4	16	0	0
3		Gelir Dağılımı	5	12	1	7	0
4		Girişimcilik	6	31	0	15	19
5		Grev	1	21	2	0	1
6		İstihdam	13	93	0	53	14
7		İş Gücü	2	22	1	11	7
8		İş güvencesi	3	6	0	0	0
9		İş güvenliği	0	5	0	0	1
10		İş hayatı	0	0	0	2	1
11		İş imkânı	1	3	0	0	0
12		İş kanunu/yasası	0	4	1	0	0
13		İş Kurma	1	4	0	0	0
14		İş ortamı	0	2	0	0	1
15		İş sözleşmesi	0	6	0	0	1
16		İş yaşamı	0	0	0	0	2
17		İş yeri	0	2	1	0	2

18		İşçi	7	21	18	3	4
19		İŞ-KUR	0	3	0	0	0
20		İşsizlik	8	37	3	9	2
21		İşveren	3	4	0	1	3
22		Teşvikler	3	8	0	2	7
23		Toplu Sözleşme	1	11	2	0	1
Toplam			65	312	45	106	68
Programın Kelime Sayısı			14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde			0,44	0,65	0,96	0,59	0,32

Tablo 8 incelendiğinde, işsizlik kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (37) olan siyasi partinin CHP, geçme sıklığı en az (2) olan siyasi partinin de İP olduğu görülmektedir. İşsizliğe ilişkin alt başlıkların toplamına ve yüzdesine bakıldığında durum farklılaşmaktadır. Toplamda CHP önde olsa da yüzde olarak HDP öne geçmektedir.

İşsizliğe ilişkin belirlenen 23 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 21 alt tema ile CHP'nin ilk sırada olduğu, 9 alt tema ile HDP son sırada kaldığı görülmektedir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında İŞ-KUR (3) alt temasını sadece CHP işlerken, iş yaşamı (2) kavramını sadece İP kullanmıştır.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında, en çok benzerliğin AKP, CHP ve İP arasında (14) olduğu, en az benzerliğin ise MHP ile HDP arasında (4) olduğu görülmektedir.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, en çok işlenen tema işsizlik (59) olmuştur. Bu konuyu sırasıyla işçi (53) ve iş gücü (43) takip etmiştir. Ancak HDP hariç diğer partiler bazında düşünüldüğünde, en çok işlenen temanın bu sefer istihdam (173), olduğu ortaya çıkmaktadır. İstihdamdan sonra girişimcilik (71) ve işsizlik (59) gelmektedir. Parti bazlı değerlendirildiğinde AKP istihdam (13), CHP istihdam (93), HDP işçi (18), MHP istihdam (53) ve İP'nin girişimcilik (19) konusuna odaklandığı görülmektedir. Burada AKP, CHP ve MHP'nin istihdamı önceleyerek birbirlerine yakın düşünce içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

6.6. Sağlık ve Alt Bileşenlerine İlişkin Siyasal Partilerin Yaklaşımı

Çalışmaya konu edilen beş siyasal partinin parti programlarında eğitim ve eğitimle ilgili belli başlı 27 alt kavram belirlenmiştir. Bu kavramlar aşağıda **Tablo 9**'te sunulmuştur.

Tablo 9: Sağlık ve Alt Bileşenlerinin Parti Programlarında Geçme Sıklığı

			AKP	CHP	HDP	MHP	İP
S.No	Ana Tema	Alt Tema	Sıklık				
1	Sağlık	Acil Servis	3	2	0	0	1
2		Aile planlaması	1	5	0	0	0
3		Ambulans	1	1	0	0	0
4		Aşı	0	1	0	2	4
5		Dispanser	0	1	0	0	0
6		Doktor	1	0	0	0	3
7		Ebe	0	1	0	0	0
8		Eczacı	0	6	0	0	0
9		Eczacılık	0	3	0	0	0
10		Eczane	0	3	0	0	0
11		Gebe	0	3	0	0	0
12		Hasta	4	4	0	3	10
13		Hastalık	0	19	0	5	12
14		Hastane	9	11	0	3	14
15		Hekim(lik)	5	23	0	2	14
16		Hemşire	2	1	0	0	4
17		İlaç	1	4	0	2	4
18		Laboratuvar	0	1	0	0	0
19		Muayene	0	0	0	0	1
20		Muayenehane	2	1	0	0	2
21		Ölüm Oranı	0	2	0	0	1
22		Sağlık	52	169	10	35	93
23		Tabip	1	1	0	0	0
24		Tanı	0	1	0	1	0

25		Tedavi	5	3	0	1	9
26		Tıbbi	4	3	0	4	6
27		Tıp	2	4	0	0	8
Toplam			93	273	10	58	186
Programın Kelime Sayısı			14457	47919	4683	17674	20888
Yüzde			0,64	0,56	0,21	0,32	0,89

Tablo 9 incelendiğinde, sağlık kavramının parti programlarında geçme sıklığı en fazla (169) olan siyasi partinin CHP, geçme sıklığı en az (10) olan siyasi partinin ise HDP olduğu görülmektedir. Sağlığa ilişkin alt temaların toplamına ve yüzdesine bakıldığında durum farklılaşmaktadır. Toplamda CHP önde iken, yüzde olarak İP ön plana çıkmaktadır.

Sağlığa ilişkin belirlenen 27 alt temanın programlarda yer alma durumuna bakıldığında, 25 alt tema ile CHP'nin ilk sırada olduğu, bir alt tema ile HDP'nin son sırada kaldığı görülmektedir.

Farklılığın ortaya konulması açısından bakıldığında dispanser (1), ebe (1), eczacı (6), eczacılık (3), eczane (3), laboratuvar (1) ve gebe (3) alt temasını sadece CHP işlerken, muayene (1) alt temasını sadece İP kullanmıştır.

Aynı temaların parti programlarında konu edilmesi bakımından benzerliklere bakıldığında, en çok benzerliğin AKP, CHP ve İP arasında (14) olduğu, en az benzerliğin ise HDP ile diğer partiler arasında (1) olduğu görülmektedir.

Ortaklıklar bazında parti programları değerlendirildiğinde, en çok işlenen tema sağlık (359) olmuştur. Tüm partilerin ortak olduğu başka bir payda oluşmamıştır. Ancak HDP hariç diğer partiler baz alındığında, sağlıktan sonra en çok odaklanılan konuların hekim(lik) (44), hastane (37), hastalık (36) ve hasta (21) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu durum sağlık sosyal alanının dört temel sütun üzerinden okunduğunu göstermektedir. AKP hastane (9), CHP hekim(lik) (23), MHP hastalık (5), İP hastane (14) temalarına odaklanırken, HDP herhangi bir alt temayı sosyal sorun olarak görmemektedir. Dolayısıyla HDP'nin sağlık konusunda diğer partilerden farklı düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Türk siyasetinde önemli birer yeri bulunan partilerin sosyal sorunlara olan yaklaşımlarının parti programları bağlamında nicel bir betimleme ile ortaya konulmasını amaçlayan bu çalışmada, bütüncül bir yaklaşımın olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durumu her bir partinin kendine has bakış açılarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Ekonomi, adalet, eğitim, terör, işsizlik ve sağlık sosyal alanları alt bileşenleriyle birlikte değerlendirildiğinde orantısız bir dağılım söz konusudur. CHP söz konusu sosyal alanları alt bileşenleriyle birlikte kapsamlı bir şekilde değerlendirerek zengin bir içerik sunarken, HDP dar bir yaklaşımla sığ içerikler sunarak zayıf kalmaktadır. Bu durumda, CHP'nin sosyal bilincinin yüksek, HDP'nin sosyal bilincinin yok denecek kadar az, hatta terör konusunda bilincinin tamamen kapalı olduğunu söylemek yerinde bir arz etmektedir.

Siyasi partilerin ülkenin temel sosyal sorunlarına yaklaşımlarında bazı açılardan benzerlik bazı açılardan da farklılık olduğu görülmektedir. Ekonomi konusunda AKP ile CHP, işsizlik ve sağlık konusunda AKP, CHP ve İP benzer temaları kullanırken, adalet, eğitim ve terör konusunda CHP ile İP'nin benzer temaları kullandığı belirlenmiştir. Söz konusu sosyal alanlarda MHP ile HDP arasında düşünce farklılığı ve uyuşmazlığının olduğu gözlenmiştir. HDP'nin terör konusunda diğer partilerle de uyuşmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle terör konusu, HDP tarafından sosyal bir sorun alanı olarak görülmemektedir. Pahalılık, af, avukat ve OHAL başlıkları AKP, cari açık, hapisane, iddianame, mahkûm, orantısız güç, sanık, savunma hakkı, şüpheli, ıslahevi, uyuşmazlık, anaokulu, korucu, İŞKUR, dispanser, ebe, eczacı, eczacılık, eczane, laboratuvar ve gebe CHP, bölücülük MHP, FETÖ, iş yaşamı ve muayene İP tarafından işlenen farklı temalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen bu bulgular, partilerin kendi içinde ve aralarında bütüncül bir yaklaşımın olmadığını somut göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

Parti programlarında en çok üzerinde durulan sosyal konuların eğitim ve ekonomi olduğu görülmektedir. Eğitimin odak noktasını üniversite ve bilim oluştururken, ekonominin odak noktasını üretim oluşturmaktadır. Üzerinde en az durulan sosyal alan ise işsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. HDP hariç diğer partilerin, çalışmaya konu edilen sosyal alanların genel olarak farkında olduğu ve kendilerince çözüm önerileri getirdikleri görülmektedir. Burada parti programlarının içerikleriyle partilerin kimliklerinin uyumluluk gösterdiklerini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

A. Sentsov, O. Aleksandrov, Yu. Bolsunovskaya, M. Kuimova, (2015). Modeling of the Future in the Programs of Political Parties, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Volume 166, Pages 536-540, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.568>

Adalet ve Kalkınma Partisi, Parti Programı. <https://www.akparti.org.tr/>(Erişim Tarihi: 27.11.2022)

Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*, 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Balun, B. (2022). CHP ve AK Parti Siyasi Programlarının Sosyal Politika Kapsamında Değerlendirilmesi. *Anadolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 27-61. <https://doi.org/10.53443/anadolibfd.1098458>

Carroll, A. B. (1979). A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance. *The Academy of Management Review*, Vol. 4, No. 4, (pp. 497-505). <https://www.jstor.org/stable/pdf/257850.pdf>

Cumhuriyet Halk Partisi, Parti Programı. <https://chp.org.tr/>(Erişim Tarihi: 27.11.2022)

Çelik, N. (2018). Günümüz Türkiye'sindeki Siyasal Partilerin Sosyal Politika Anlayışı. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 8(2), 251-264.

Dinçer, E. H. (2006). *Türkiye'de siyasal Parti İdeolojileri: Demokrasi ve Ekonomi Temel Kategorileri Ekseninde Parti Programları Üzerine Bir İçerik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli

Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*, Çev. Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, Ankara

Ekici, S., Güven, M.E., & Acar, A. (2022) Türkiye'de Siyasal Partilerin Teröre Yaklaşımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 33-52. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1067813>

Halkların Demokratik Partisi, Parti Programı. <https://www.hdp.org.tr/>(Erişim Tarihi : 27.11.2022)

Heywood, A. (2018). *Siyaset*. (Çev. Fahri Bakırcı). (19. Baskı). BB101 Yayınları

İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi (itam), (2023). 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Aralık 2022 Araştırması. <https://www.itam.org.tr/wp-content/uploads/2023/01/2023->

Cumhurbaşkanlığı-Secimi-Aralık-2022-Arastırması.pdf(Erişim Tarihi: 18.01.2023)

İyi Parti, Parti Programı. <https://iyiparti.org.tr/>(Erişim Tarihi: 27.11.2022)

Korkmaz, S. (2009). *İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları*. Umuttepe Yayınları

Layer, M., Benoit, K. and Garry, J. (2002). Extracting Policy Positions from Political Texts Using Words as Data.https://www.tcd.ie/Political_Science/wordscores/papers/WordscoresA_PSR2_paper.pdf

Milliyetçi Hareket Partisi, <https://www.mhp.org.tr> (Erişim Tarihi: 27.11.2022)

Mortaş, H. (2022). *Kamu Diplomasisi Kapsamında Türk İnsani Yardım Kuruluşlarının Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri: Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri

Özbudun, E. (1979). *Siyasal Partiler*, 3.Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara

Özen, Y. (2014). *Sorumluluk Eğitimi*. Ankara: Yason Yayıncılık

T.C. Yüksek Seçim Kurulu, <https://www.ysk.gov.tr/>(Erişim Tarihi: 18.01.2023)

Toprakci, E., & Akcay Gungor, A. (2014). Educational Policies of the Political Parties in Turkey. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 9(1), 5-35.

Türk Dil Kurumu Çevrim İçi Sözlükleri. (2019, 2020). <http://www.sozluk.gov.tr>